

SELETUSKIRI

Vabariigi Valitsuse otsuse juurde

“Eesti seisukohad Euroopa Parlamendi ja nõukogu määruse , millega muudetakse Euroopa Parlamendi ja nõukogu määrust (EL) 2018/1725, mis käsitleb füüsiliste isikute kaitset isikuandmete töötlemisel liidu institutsioonides, organites ja asutustes ning isikuandmete vaba liikumist, eelnõu (COM(2026) 314) kohta”

Euroopa Komisjon avaldas 23. juunil 2026 eelnõu COM(2026) 314, et muuta määrust (EL) 2018/1725, mis reguleerib isikuandmete töötlemist Euroopa Liidu institutsioonides, organites ja asutustes. Eelnõu peamine eesmärk on ühtlustada õiguskaitse- ja kriminaalõiguse valdkonnas tegutsevate ELi asutuste andmekaitseraamistikku ning vähendada kehtiva regulatsiooni killustatust. Praegu on andmekaitseenormid jaotunud määruse (EL) 2018/1725 (edaspidi EUDPR) ning üksikute asutuste asutamiskriteeriumide vahel.

Eelnõu eesmärk on lihtsustada ja ühtlustada ELi õiguskaitse- ja kriminaalõiguse valdkonnas tegutsevate liidu institutsioonide, organite ja asutuste suhtes kohaldatavat andmekaitseraamistikku. Selleks laiendatakse EUDPRi IX peatüki kohaldamisala Euroopa Prokuratuurile ning koondatakse kõigi ELi institutsioonide, organite ja asutuste suhtes ühtmoodi kohaldatavad andmekaitseenormid senisest suuremas ulatuses ühte õigusakti. Eelnõuga täpsustatakse ja ühtlustatakse muu hulgas andmekaitseametnike ülesandeid, töötlemistoimingute registreerimist, järelevalveasutuste koostööd, rahvusvaheliste andmeedastuste korda ning Euroopa Andmekaitseinspektori järelevalvevolitusi. Eesmärk on vähendada kehtiva regulatsiooni killustatust, suurendada õiguskindlust ja tagada andmekaitseenormide järjepidev kohaldamine kõigi asjaomaste ELi asutuste suhtes, säilitades samal ajal võimaluse kehtestada asutuste tegevuse eripärast tulenevaid erinorme nende asutamismäärustes. Eelnõu on osa laiemast justiits- ja siseküsimuste valdkonna reformipaketist, mille eesmärk on tugevdada ELi õiguskaitse- ja kohtuasutuste koostööd, parandada andmevahetust ning suurendada liidu suutlikkust võidelda raske ja piiriülese kuritegevusega.

Eesti hinnangul on eelnõu tervikuna kooskõlas põhiseadusega. Eelnõu käsitleb liidu ainupädevusse kuuluvat valdkonda, mistõttu subsidiaarsuse põhimõte ei kohaldu. Eelnõu eesmärkidega nõustutakse, kuna ELi institutsioonide, organite ja asutuste andmekaitseenormid on praegu killustatud ning andmekaitseraamistiku ühetaoliseks toimimiseks on vajalik ühtne ELi lähenemine. Kehtiva EUDPRi alusel ühiste andmekaitseenõuete edasiarendamine ja ühtlustamine on eesmärkide saavutamiseks sobiv ning proportsionaalne meede, mis ei lähe vajalikust kaugemale.

Mõjude puhul on Euroopa Komisjon leidnud, et eelnõu on peamiselt tehnilist laadi ega põhjusta olulist majanduslikku, sotsiaalset ega keskkonnamõju. Samas peaksid muudatused suurendama õiguskindlust, parandama järelevalvet ja hõlbustama õiguskaitseasutuste vahelist koostööd. Eesti õiguse muutmise vajadust ei kaasne, kuna tegemist on vahetult kohaldatava ELi määruse muudatusega, mis kohaldub ELi institutsioonidele ja asutustele ja millega ei kaasne Eesti õiguse muutmise vajadust. Kaudne positiivne mõju võib siiski avalduda Eesti asutuste koostööle Europoli, Eurojusti, Frontexi ja Euroopa Prokuratuuriga.

Eesti toetab üldjoontes eelnõu eesmärkide saavutamist, eelkõige määruse kohaldamisala laiendamist Euroopa Prokuratuurile, Euroopa Andmekaitseinspektori volituste ühtlustamist ja rahvusvahelise andmeedastuse regulatsiooni korrastamist.

1. Sissejuhatus

Euroopa Komisjon avaldas 23.06.2026 Euroopa Parlamendi ja nõukogu määruse eelnõu, millega muudetakse Euroopa Parlamendi ja nõukogu määrust (EL) 2018/1725, mis käsitleb füüsiliste isikute kaitset isikuandmete töötlemisel liidu institutsioonides, organites ja asutustes ning isikuandmete vaba liikumist, COM(2026) 314 final, 2026/0173(COD)¹.

Eelnõu eesmärk on ühtlustada Euroopa Liidu õiguskaitse- ja kriminaalõiguse valdkonnas tegutsevate asutuste (eelkõige Europol, Eurojust, Euroopa Prokuratuur ja osaliselt Frontex) suhtes kohaldatavat andmekaitseraamistikku. Praegu on asutuste suhtes kohaldatavad andmekaitsereeglid killustatud EUDPRi ja üksikute asutuste asutamiskäitsete vahel, mis tekitab õiguskindlusetust ning raskendab asutustevahelist koostööd ja andmevahetust.

Eelnõuga soovitakse koondada võimalikult palju ühiseid andmekaitse norme ühte õigusakti, laiendada ELi isikuandmete kaitse määruse kohaldamist Euroopa Prokuratuurile, suurendada õiguskindlust ja vähendada regulatiivset killustatust, ühtlustada Euroopa Andmekaitseinspektori järelevalvevolitusi ja lihtsustada asutustevahelist andmevahetust. Samuti on eelnõus muudatustepepanekud, mis ühtlustaksid EUDPRi IX peatüki sätteid digivaldkonna koondettepanekuga² tehtavate muudatustega.

Peamised eelnõuga kavandatavad muudatused on järgmised:

1. EUDPRi kohaldamisala laiendamine – muudetakse artiklit 2 ning laiendatakse kasutatavate isikuandmete töötlemise suhtes kohaldatavat normistikku õiguskaitse ja kriminaalõiguse valdkonnas tegutsevatele ELi organitele ja asutustele, sh Euroopa Prokuratuurile.
2. Andmekaitseametniku ülesanded ja sisemine vastavuskontroll – täpsustatakse andmekaitseametniku ülesandeid, sh rikkumistest teavitamise, andmekaitsealase mõjuhinna ja eelneva konsulteerimise kontekstis.
3. Euroopa Andmekaitseinspektori (edaspidi EDPS) volitused – ühtlustatakse EDPSi järelevalvevolitusi kõigi asjaomaste ELi organite ja asutuste suhtes ning nähakse ette ka haldustrahvide määramise võimalus korralduste täitmata jätmisel.
4. Automatiseeritud otsused ja andmesubjekti õigused – artiklite 77 ja 78 muudatused seotakse digivaldkonna koondettepanekuga.
5. Töötlemistoimingute registreerimine ja logimine – lisatakse uus artikkel 87a ning täiendatakse logimist käsitlevat artiklit 88.
6. Isikuandmetega seotud rikkumisest teavitamine – artikli 92 muudatusega tõstetakse teavitamiskünnist ning pikendatakse EDPSile teatamise tähtaega 72 tunnilt 96 tunnile (ettepanek lähtub digivaldkonna koondettepanekust).
7. Kasutatavate isikuandmete (ingl *k operational data*) edastamine kolmandatele riikidele ja rahvusvahelistele organisatsioonidele – asendatakse artikkel 94 ja lisatakse artiklid 94a–94d.

¹ Komisjoni 23.06.2026 ettepanek: Euroopa Parlamendi ja nõukogu määruse eelnõu, millega muudetakse Euroopa Parlamendi ja nõukogu määrust (EL) 2018/1725, mis käsitleb füüsiliste isikute kaitset isikuandmete töötlemisel liidu institutsioonides, organites ja asutustes ning isikuandmete vaba liikumist, COM(2026) 314 final, 2026/0173(COD). Kättesaadav: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/ET/TXT/?uri=CELEX:52026PC0314>.

² Ettepanek: Euroopa Parlamendi ja nõukogu määrus, millega muudetakse määrusi (EL) 2016/679, (EL) 2018/1724, (EL) 2018/1725 ja (EL) 2023/2854 ning direktiive 2002/58/EÜ, (EL) 2022/2555 ja (EL) 2022/2557 seoses digivaldkonna õigusraamistikku lihtsustamisega ning tunnistatakse kehtetuks määrused (EL) 2018/1807, (EL) 2019/1150, (EL) 2022/868 ja direktiiv (EL) 2019/1024 (digivaldkonna koondpakett), COM/2025/837 final. Kättesaadav: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/ET/TXT/?uri=CELEX:52025PC0837>

Komisjon ei näe ette märkimisväärsed täiendavaid kulusid. Eelnõu on peamiselt tehnilist ja institutsionaalset laadi ning ei loo uusi ulatuslikke kohustusi. Komisjon on leidnud, et eelnõu toob kaasa suurema õiguskindluse ja vähendab halduskoormust, samuti on selle tulemusel lihtsam nõudeid täita, paraneb koostöö ja andmevahetus ELi asutuste vahel ning edaspidi on vähem nii dubleerivaid kui ka vastuolulisi norme.

Komisjon märgib, et positiivset mõju on keeruline kvantifitseerida, kuid eeldatavalt vähenevad nõuete täitmisega seotud kulud ning regulatiivne keerukus.

Eraldi mõjuhinnaangut ei ole komisjon koostanud, kuna eelnõu kohaldamisala on kitsas, muudatused on valdavalt tehnilised ning ELi andmekaitseüsteemi põhiloogikat ei muudeta. Lisaks puudub eelnõul komisjoni hinnangul oluline majanduslik, sotsiaalne või keskkonnamõju ning põhiõiguste kaitse tase jääb sisuliselt samaks. Komisjoni hinnangul on mõju põhiõigustele minimaalne ja pigem positiivne, sest regulatsioon muutub selgemaks ja ühtsemaks.

Eelnõu põhineb Euroopa Liidu toimimise lepingu artiklil 16, mis käsitleb isikuandmete kaitset. Menetlus on seadusandlik tavamenetlus (*ordinary legislative procedure*), mis tähendab, et Euroopa Parlament ja nõukogu on kaasseadusandjad ning nõukogus kohaldatakse kvalifitseeritud häälteenamust. Euroopa Parlament võtab seisukoha vastu lihthäälteenamusega.

Nõukogu üldises lähenemisviisis algatuse suhtes loodetakse kokku leppida 2026. a lõpuks, kuid see sõltub ka digivaldkonna koondettepaneku läbirääkimiste edenemisest. Euroopa Parlament ei ole Eesti seisukohtade koostamise ajaks oma planeeritavat menetlemise ajakava teatavaks teinud.

2. Koostajad

Seisukohad ja seletuskirja koostasid Justiits- ja Digiministeeriumi õiguspoliitika osakonna andmekaitseõiguse talituse nõunik Helen Uustalu (helen.uustalu@justdigi.ee) ja sama talituse juhataja Kristi Värk (kristi.vark@justdigi.ee).

Valdkonna eest vastutab Justiits- ja Digiministeeriumi õiguspoliitika osakonna asekanstler Heddi Lutterus (heddi.lutterus@justdigi.ee).

3. Sisu ja võrdlev analüüs

Eelnõu koosneb kahest artiklist. Artikliga 1 on kavandatud 13 muudatust ja artikliga 2 on ette nähtud jõustumise sätted.

Artikliga 1 kavandatud muudatused on järgmised:

Muudatusega 1 laiendatakse määruse kohaldamisala (artikli 2 muutmine). Praegu kohaldatakse ELi õiguskaitse- ja kriminaalõiguse valdkonnas töödeldavate isikuandmete suhtes üksnes EUDPRI artiklit 3 ja IX peatükki, kusjuures Euroopa Prokuratuurile kohaldatakse eraldi andmekaitsekorda Euroopa Prokuratuuri asutamismääruse alusel. Muudatuse tulemusel laiendatakse määruse kohaldamisala nii, et ELi õiguskaitse- ja kriminaalõiguse valdkonnas hakatakse kohaldama ka sätteid, milles käsitletakse andmekaitseametnikke, koostööd, õiguskaitsevahendeid, vastutust ja sanktsioone, ning hõlmatakse regulatsiooniga Euroopa Prokuratuur. Muudatuse eesmärk on kõrvaldada õiguslik killustatus, tagada võrreldavate olukordade ühetaoline reguleerimine ning suurendada õiguskindlust kõigi asjaomaste ELi organite ja asutuste puhul.

Muudatusega 2 täpsustatakse andmekaitseametniku ülesandeid (artikli 45 muutmine). Kehtivas määruses on sätestatud andmekaitseametniku ülesanded, kuid õiguskaitsealase isikuandmete töötlemisega seotud ülesannete kohaldatavus ei ole täielikult üheselt selge. Muudatusega täpsustatakse, et andmekaitseametnik nõustab ja toetab vastutavaid töötlejaid ka kasutatavate isikuandmete töötlemisel, sealhulgas rikkumiste hindamisel, mõjuhinnangute koostamisel ja Euroopa Andmekaitseinspektoriga konsulteerimisel. Muudatusega tagatakse ühetaoline andmekaitseametniku funktsioon kõigis organisatsioonides ning välditakse paralleelsete või erinevalt korraldatud süsteemide tekkimist.

Muudatusega 3 laiendatakse Euroopa Andmekaitseinspektori trahvimisõigust (artikli 66 muutmine). Kehtiva määruse kohaselt ei ole Euroopa Andmekaitseinspektoril võimalust määrata haldustrahve ELi institutsioonidele ja asutustele trahve juhul, kui need ei täida andmekaitsealaseid siduvaid ettekirjutusi õiguskaitse- ja kriminaalõiguse valdkonnas. Muudatuse tulemusel laieneb trahvimisõigus ka kasutatavate isikuandmete töötlemist puudutavate ettekirjutuste täitmata jätmisele, mis tugevdab järelevalve tõhusust ja aitab tagada andmekaitsealaste täitmise kõikides asjaomastes ELi asutustes.

Muudatusega 4 tunnistatakse kehtetuks artikkel 70. Kehtiva määruse kohaselt reguleerib artikkel 70 IX peatüki kohaldamist kasutatavatele isikuandmetele. Muudatusega tunnistatakse artikkel kehtetuks, et vältida dubleerimist ja muuta regulatsioon selgemaks, sest kohaldamisala sätestatakse edaspidi ammendavalt artiklis 2.

Muudatusega 5 täpsustatakse automatiseeritud otsustamise regulatsiooni (artikli 77 muutmine). Kehtivas määruses sisaldub automatiseeritud otsuste tegemise regulatsioon, kuid selle sõnastus erineb digivaldkonna koondettepanekus kavandatud lahendusest. Seetõttu muudatusega täpsustatakse, et üksnes automatiseeritud töötlemisel põhinev otsus on lubatud ainult juhul, kui see tugineb liidu õigusele ning on ette nähtud piisavad kaitsemeetmed, sealhulgas õigus inimese sekkumisele.

Muudatusega 6 täpsustatakse andmetega tutvumise õiguse kuritarvitamise sätet (artikli 78 muutmine). Kehtiva määruse kohaselt võib vastutav töötleja keelduda ilmselgelt põhjendamatutest või ülemäärastest taotlustest. Muudatusega täpsustatakse, et põhjendamatuks võib lugeda ka taotluse, mille puhul kasutatakse andmetega tutvumise õigust muul eesmärgil kui oma andmete kaitseks.

Muudatusega 7 nähakse ette töötlemistoimingute registri loomise kohustus (uus artikkel 87a). Kehtiva määruse IX peatükk ei sätesta kasutatavate isikuandmete töötlemistoimingute registreerimise kohustust, seega kehtestatakse muudatusega kohustus pidada registrit kõigi kasutatavate isikuandmete töötlemise toimingute kategooriate kohta. Registris tuleb muu hulgas kajastada töötlemise eesmärgid, isikuandmete liigid, vastuvõtjad, säilitamistähtajad ja turvameetmed. Töötlemistoimingute registri sätte sõnastamisel on võetud eeskju õiguskaitseasutuste direktiivist (nn LED-direktiiv)³.

Muudatusega 8 ja 9 täiendatakse logimise nõudeid (artikli 88 muutmine). Kui kehtiv määrus sisaldab logimise kohustust, kuid ei sätesta sõnaselgelt logide muutmise keeldu ega nende edastamist liikmesriikide pädevatele asutustele, siis eelnõuga lisatakse nõue, mille kohaselt

³ Euroopa Parlamendi ja nõukogu 27. aprill 2016. aasta direktiiv (EL) 2016/680, mis käsitleb füüsiliste isikute kaitset seoses pädevates asutustes isikuandmete töötlemisega süütegude tõkestamise, uurimise, avastamise ja nende eest vastutusele võtmise või kriminaalkaristuste täitmisele pööramise eesmärgil ning selliste andmete vaba liikumist ning millega tunnistatakse kehtetuks nõukogu raamotsus 2008/977/JSK (ELT L 119, 4.5.2016, lk 89–131).

logifaile ei tohi muuta. Samuti nähakse ette logide edastamine pädevale asutusele, kui need on vajalikud andmekaitsealase uurimise läbiviimiseks.

Muudatusega 10 muudetakse isikuandmetega seotud rikkumistest teatamise korda (artikli 92 muutmise). Kui kehtiva regulatsiooni kohaselt tuleb rikkumisest Euroopa Andmekaitseinspektorit teavitada võimaluse korral 72 tunni jooksul ning teavitamiskohustus on pigem laialdane, siis kavandatava muudatuse tulemusel pikeneb teatamistähtaeg 96 tunnini ning tõuseb teatamiskünnis, mistõttu tuleb rikkumisest teatada üksnes juhul, kui see võib tõenäoliselt kaasa tuua suure ohu füüsiliste isikute õigustele ja vabadustele. Muudatus on kantud digivaldkonna koondettepanekust.

Muudatustega 11 ja 12 kujundatakse ümber rahvusvahelise andmeedastuse regulatsioon (artiklid 94–94d). Hetkel kehtiv rahvusvahelise andmeedastuse kord on killustunud ning erinevate asutuste suhtes kehtivad osaliselt erinevad reeglid. Muudatuse tulemusel kehtestatakse terviklik raamistik andmete edastamiseks kolmandatesse riikidesse ja rahvusvahelistele organisatsioonidele. Artikliga 94 nähakse ette üldised tingimused andmete edastamiseks ning artiklitega 94a–94d õiguslik alus selleks: edastamine kaitse piisavuse otsuse alusel (art 94a), edastamine asjakohaste kaitsemeetmete olemasolul (art 94b), erandid eriolukordade tarbeks (art 94c) ja andmete edastamine otse kolmandas riigis asuvalle vastuvõtjale (art 94d). Muudatusega viiakse regulatsioon kooskõlla direktiiviga (EL) 2016/680 ning luuakse kõikidele õiguskaitseasutustele ühtne ja selge rahvusvahelise andmeedastuse süsteem.

Muudatusega 13 ühtlustatakse Euroopa Andmekaitseinspektori järelevalvevolitused (uus artikkel 95a). Kehtiva regulatsiooni kohaselt kohalduvad Europoli, Eurojusti, Euroopa Prokuratuuri ja teiste asutuste suhtes erinevad järelevalvevolitused ning osa volitusi on reguleeritud üksnes asutamismäärustes. Muudatusega lisatakse määrusesse uus ühtne järelevalveraamistik, mis annab Euroopa Andmekaitseinspektorile kõikide asjaomaste ELi organite suhtes samalaadsed uurimis-, ettekirjutus-, piirangu- ja trahvimisvolitused, et tagada kogu ELi õiguskaitse- ja kriminaalõiguse valdkonnas järjepidev, tõhus ja võrreldav järelevalve.

Komisjoni algatus on kooskõlas Eesti Vabariigi Põhiseadusega (edaspidi PS)⁴, eelkõige §-dega 11, 13, 14, 26 ja 44. Muudatuste eesmärk on ühtlustada ja täpsustada Euroopa Liidu institutsioonides, organites ja asutustes kohaldatavaid andmekaitse norme, tugevdada järelevalvet ning suurendada andmetöötluse läbipaistvust ja õigusselgust. Eelnõuga ei looda uusi ulatuslikke isikuandmete töötlemise volitusi, vaid kehtestatakse täiendavad kaitsemeetmed, täpsustatakse olemasolevaid nõudeid ning parandatakse põhiõiguste kaitse tagamise mehhanisme. Seetõttu ei ole muudatustel negatiivset mõju põhiseadusest tulenevale eraelu puutumatuse õigusele ega õigusele saada teavet enda kohta kogutud andmete kohta.

⁴ Eesti Vabariigi Põhiseadus - RT I, 11.04.2025, 2.

Algatus on seotud EL isikuandmete kaitse üldmäärusega ⁵ EL õiguskaitseasutuste andmekaitse direktiiviga ⁶ ning Europoliga ⁷, Eurojustiga ⁸, Euroopa Prokuratuuri ⁹ ja Frontexi ¹⁰ alusmäärustega. Samuti on algatus seotud hetkel menetluses oleva digivaldkonna koondettepanekuga, millega juba osaliselt EUDPRi muudetakse, kuid millest Euroopa Komisjon jättis sihilikult välja käesoleva algatuse muudatused.

Algatuse rakendamiseks ei ole vaja kehtestada või muuta riigisiseseid õigusakte – tegu on otsekohalduva määrusega, milles reguleeritakse EL institutsioonide, asutuste ja organite tööd.

3.1. Õiguslik alus

Eelnõu õiguslik alus on Euroopa Liidu toimimise lepingu (ELTL) artikli 16 lõige 2, mis annab Euroopa Parlamendile ja nõukogule pädevuse kehtestada norme füüsiliste isikute kaitseks isikuandmete töötlemisel liidu institutsioonides, organites ja asutustes ning norme isikuandmete vabaks liikumiseks. Komisjoni seletuskirja kohaselt põhineb eelnõu just sellel sätel, kuna muudatused käsitlevad ELi institutsioonides, organites ja asutustes toimuva isikuandmete töötlemise regulatsiooni ning selle ühtlustamist.

3.2. Subsidiaarsus ja proportsionaalsus

Eelnõu on välja töötatud liidu ainupädevusse kuuluvas valdkonnas. Subsidiaarsuse põhimõtet seetõttu ei kohaldata. Nõustume eelnõus esile tooduga, et määruse eesmärkide saavutamiseks on oluline ELi ühtne lähenemine.

Kehtiva EUDPRiga on kehtestatud ühised andmekaitse normid, mida rakendavad EL institutsioonid, organid ja asutused. Kuna kehtivas õigusraamistikus on Euroopa Liidu institutsioonides, organites ja asutustes kohaldatavate andmekaitse normid killustatud, siis on andmekaitseraamistiku ühetaoliseks toimimiseks ainuvõimalik võtta ühised meetmed. Käesolev algatus ei lähe nende eesmärkide saavutamiseks vajalikust kaugemale.

4. Esialgse mõjude analüüsi kokkuvõte

Eelnõuga ei kaasnenud Euroopa Komisjoni poolset mõjuhinnangut, seega ei ole võimalik Eestil valideerida, kas kaasnevad kulud ja kasu on Eesti kontekstis asjakohased. Euroopa Komisjon on küll välja toonud, et muudatused on peamiselt tehnilist laadi ning neil puudub oluline majanduslik,

⁵ Euroopa Parlamendi ja nõukogu 27. aprilli 2016. aasta määrus (EL) 2016/679 füüsiliste isikute kaitse kohta isikuandmete töötlemisel ja selliste andmete vaba liikumise ning direktiivi 95/46/EÜ kehtetuks tunnistamise kohta (isikuandmete kaitse üldmäärus) (ELT L 119, 4.5.2016, lk 1–88).

⁶ Euroopa Parlamendi ja nõukogu 27. aprilli 2016. aasta direktiiv (EL) 2016/680, mis käsitleb füüsiliste isikute kaitset seoses pädevates asutustes isikuandmete töötlemisega süütegude tõkestamise, uurimise, avastamise ja nende eest vastutusele võtmise või kriminaalkaristuste täitmisele pööramise eesmärgil ning selliste andmete vaba liikumist ning millega tunnistatakse kehtetuks nõukogu raamotsus 2008/977/JSK (ELT L 119, 4.5.2016, lk. 89–131).

⁷ Euroopa Parlamendi ja nõukogu 11. mai 2016. aasta määrus (EL) 2016/794, mis käsitleb Euroopa Liidu Õiguskaitsekoostöö Ametit (Europol) ning millega asendatakse ja tunnistatakse kehtetuks nõukogu otsused 2009/371/JSK, 2009/934/JSK, 2009/935/JSK, 2009/936/JSK ja 2009/968/JSK (ELT L 135, 24.5.2016, lk. 53–114).

⁸ Euroopa Parlamendi ja nõukogu 14. novembri 2018. aasta määrus (EL) 2018/1727 Euroopa Liidu Kriminaalõigusalase Koostöö Ameti (Eurojust) kohta ning millega asendatakse ja tunnistatakse kehtetuks nõukogu otsus 2002/187/JSK (ELT L 295, 21.11.2018, lk. 138–183).

⁹ Nõukogu 12. oktoobri 2017. aasta määrus (EL) 2017/1939, millega rakendatakse tõhustatud koostööd Euroopa Prokuratuuri asutamisel (ELT L 283, 31.10.2017, lk. 1–71).

¹⁰ Euroopa Parlamendi ja nõukogu 13. november 2019. aasta määrus (EL) 2019/1896, mis käsitleb Euroopa piiri- ja rannikuvalvet ning millega tunnistatakse kehtetuks määrused (EL) nr 1052/2013 ning (EL) 2016/1624 (ELT L 295, , lk. 1–131).

sotsiaalne või keskkonnamõju. Esialgse hinnangu kohaselt toob algatus kaasa mõjud järgnevates valdkondades.

4.1. Mõju andmekaitsele ja põhiõigustele

Eelnõu peamine mõju avaldub eraelu puutumatuse ja isikuandmete kaitse valdkonnas. Õiguskaitse- ja kriminaalõiguse valdkonnas tegutsevatele ELi asutustele kohaldatavate normide ühtlustamine suurendab õiguskindlust, parandab järelevalvet ning tugevdab andmesubjektide õiguste kaitset. Täiendavad nõuded töötlemistoimingute dokumenteerimisele, logimisele ja rahvusvahelistele andmeedastustele suurendavad andmetöötluste läbipaistvust ja kontrollitavust.

4.2. Mõju ELi institutsioonidele ja asutustele

Europolile, Eurojustile, Frontexile ja Euroopa Prokuratuurile kaasneb vajadus viia sisemised protsessid, andmekaitsekorraldus ja dokumentatsioon vastavusse uute nõuetega. Eelkõige puudutab see töötlemistoimingute registrite pidamist, rahvusvaheliste andmeedastuste dokumenteerimist ning Euroopa Andmekaitseinspektori laiendatud järelevalvevolitustega arvestamist. Samas peaks ühtsem regulatsioon pikemas perspektiivis vähendama õiguslikust killustatusest tulenevat halduskoormust.

4.3. Mõju halduskoormusele

Lühiajaliselt võib mõnele EL asutusele kaasneda täiendav halduskoormus uute registrite loomise, dokumenteerimisnõuete täitmise ja sisemenetluste uuendamise tõttu. Pikas perspektiivis on aga eesmärk vähendada erinevate ja kattuvate andmekaitsestandardite kohaldamisest tulenevat keerukust ning lihtsustada nõuete täitmist. Komisjon leiab, et muudatused aitavad vähendada nõuete täitmisega seotud kulusid ja halduskoormust. Riigisisest halduskoormuse kasvu ette näha ei ole, kuna riigisiseseid norme, mis reguleerivad liikmesriikide asutuste tööd, ei muudeta.

4.4. Mõju õiguskaitse- ja kriminaalõigusalasele koostööle

Ühtsem andmekaitseraamistik peaks hõlbustama andmete vahetamist ELi õiguskaitse- ja kriminaalõigusalaste vahel ning parandama nende koostalitlusvõimet. Samuti loob eelnõu selgemad alused rahvusvahelisteks andmeedastusteks ja asutustevaheliseks koostööks.

4.5. Majanduslik, sotsiaalne ja keskkonnamõju

Komisjon on leidnud, et eelnõul puudub oluline majanduslik, sotsiaalne või keskkonnamõju. Võib nõustuda komisjoni hinnanguga, et muudatused ei mõjuta ettevõtjate tegevust ega liikmesriikide elanike õigusi ulatuses, mis tooks kaasa otseseid majanduslikke või sotsiaalseid tagajärgi. Samuti ei kaasne eelnõuga mõju keskkonnale.

4.6. Mõju Eesti õigusele ja asutustele

Kuna tegemist on vahetult kohaldatava ELi määruse muudatusega, ei kaasne sellega vajadust muuta Eesti õigust. Samuti ei reguleeri eelnõu Eesti asutuste andmetöötlust, vaid Euroopa Liidu institutsioonide, organite ja asutuste tegevust. Kaudne positiivne mõju võib avalduda senisest selgema ja ühtlasema koostööraamistiku kaudu olukordades, kus Eesti pädevad asutused vahetavad andmeid Europol, Eurojust, Frontexi või Euroopa Prokuratuuriga.

5. Eesti seisukohad

5.1. Eesti toetab ELi õiguskaitse- ja kriminaalõiguse valdkonna asutustele ühtsete andmekaitsereeglite kehtestamist ning ELi andmekaitsemääruse (EL 2018/1725) kohaldamisala laiendamist Euroopa Prokuratuurile (EPPO). ELi õiguskaitse- ja kriminaalõiguse valdkonna asutuste ja organite andmekaitsekord peab olema üldjuhul reguleeritud ELi andmekaitsemäärusega, kuid võimalusega kehtestada nende asutuste ja organite asutamismäärustes tegevuse eripärast tulenevaid vajalikke erinorme.

Eesti toetab EUDPRi IX peatüki kohaldamisala laiendamist Euroopa Prokuratuurile (EPPO), kuna see aitab kõrvaldada EL-i õiguskaitse- ja kriminaalõiguse valdkonnas kehtiva andmekaitseraamistiku killustatust. Kehtiva korra kohaselt kohaldatakse Europolile, Eurojustile ja teistele asjaomastele asutustele valdavalt EUDPRi IX peatükki, samas kui Euroopa Prokuratuuri andmekaitsekord tuleneb peamiselt tema asutamismäärusest. Selline olukord on tekitanud erinevusi nii andmekaitsenormide sõnastuses kui ka nende kohaldamises ning vähendanud õigusselgust. Kavandatav muudatus võimaldab koondada ühised andmekaitsenormid ühte õigusakti ning tagab, et kõikide EL-i õiguskaitse- ja kriminaalõiguse valdkonna asutuste suhtes kohaldatakse võimalikult ühtseid reegleid. See lihtsustab normide rakendamist, hõlbustab asutustevahelist koostööd ja andmevahetust ning suurendab andmesubjektide jaoks õiguskindlust, säilitades samal ajal võimaluse jätta Euroopa Prokuratuuri, aga ka teiste EL-i õiguskaitse ja kriminaalõiguse valdkonnas tegutsevate asutuste asutamismäärustesse nende tegevuse eripärast tulenevad vajalikud erisätted.

5.2. Eesti toetab Euroopa Andmekaitseinspektori trahvimisõiguse laiendamist, et ta saaks õiguse määrata haldustrahve ka liidu organites ja asutustes kasutatavate isikuandmete (*operational data*) töötlemise rikkumise eest. See aitab ühtlustada ELi andmekaitsemääruse kohaldamist, tugevdab järelevalvet ja tagab, et sarnastele rikkumistele järgnevad võrreldavad tagajärjed.

Eesti toetab muudatust, mille kohaselt laieneb Euroopa Andmekaitseinspektori (EDPS) õigus määrata haldustrahve ka kasutatavate isikuandmete töötlemisele EL-i organites ja asutustes. Praegu on EDPS-i järelevalve- ja sanktsioonivolitused erinevate asutuste ja andmeliikide suhtes reguleeritud erinevalt, mis võib põhjustada ebajärjekindlust ning vähendada järelevalve tõhusust. Trahvimisõiguse laiendamine aitab tagada, et andmekaitseõuete rikkumisel oleksid kõikide asjaomaste asutuste suhtes võrreldavad tagajärjed ning et järelevalveorgan saaks kasutada samaväärseid meetmeid sõltumata sellest, milline EL-i asutus andmeid töötleb. Eesti hinnangul suurendab see andmekaitsenormide tegelikku täitmist, tugevdab vastutavuspõhimõtte rakendamist ning aitab kaasa õigusselgele ja ühetaolisele järelevalvesüsteemile kogu EL-i institutsioonilises raamistikus.

5.3. Eesti toetab ELi õiguskaitse- ja kriminaalõiguse valdkonna asutuste rahvusvahelise andmeedastuse regulatsiooni ümberkujundamist, et viia see kooskõlla õiguskaitseasutuste andmekaitsedirektiiviga (EL 2016/680) ning tagada ühtsed reeglid kõigile asjaomastele EL-i asutustele. Eesti leiab, et erandid andmeedastuse üldreeglist peavad olema piiritletud ja kontrollitavad. Eesti peab asjakohaseks anda EL õiguskaitse- ja kriminaalõiguse valdkonna asutustele õiguse edastada andmeid Schengeni alaga assotsieerunud riikidele.

Positiivne on see, et eelnõu täpsustab kaitse piisavuse otsuste, asjakohaste kaitsemeetmete ja erandite kohaldamise tingimusi ning loob selgema õigusliku aluse andmete edastamiseks kolmandatesse riikidesse ja rahvusvahelistele organisatsioonidele. Eesti toetab ka artikli 94 lõikes 4 ette nähtud kiireloomulise juhu erandit, mis võimaldab erandkorras andmeid edastada enne eelneva loa saamist olukordades, kus viivitus võib kahjustada avalikku julgeolekut või muid olulisi

huve, ning artikliga 94d ette nähtud võimalust edastada kasutatavaid isikuandmeid otse kolmandas riigis asuvatele vastuvõtjatele. Samas peab Eesti oluliseks, et neid erandeid kohaldataks kitsalt ja üksnes tõeliselt erandlikes olukordades. Andmeedastus peab olema rangelt vajalik vastutava töötleja ülesannete täitmiseks, selle põhjendused peavad olema nõuetekohaselt dokumenteeritud ning Euroopa Andmekaitseinspektoril peab olema võimalik hiljem kontrollida, kas erandite kasutamine oli õiguspärane ja proportsionaalne. Sellised tagatised on vajalikud, et säilitada kõrgetasemeline põhiõiguste kaitse ka kiireloomulistes olukordades. On asjakohane, et vastutav töötleja võib edastada kasutatavaid isikuandmeid selle riigi pädevale asutusele, kes on ühinenud Schengeni *acquis* rakendamise, kohaldamise ja edasiarendamisega ning kes on rakendanud direktiivi (EL) 2016/680 sätteid ja direktiivi (EL) 2023/977¹¹ teabevahetust käsitlevad sätteid ning neid tegelikult kohaldab. See võimaldab Schengeni ala paremat toimimist.

5.4. Eesti peab oluliseks, et eelnõus kavandatud andmetele juurdepääsuõigust ning isikuandmetega seotud rikkumistest teavitamise tähtaegu ja künnist puudutavad muudatused ei nõrgenda põhjendamatult andmesubjektide õiguste kaitse taset ning on kooskõlas ELi digivaldkonna koondpaketi vastavate muudatustega.

Eesti toetab ELi andmekaitsemääruse artikli 78 täpsustamist osas, mis käsitleb ilmselgelt põhjendamatuid või ülemääraseid andmetega tutvumise taotlusi, kuna see aitab vähendada õiguslikku ebakindlust ja põhjendamatut halduskoormust ning on kooskõlas Euroopa Kohtu hiljutise praktikaga, sealhulgas kohtuasjaga C-526/24 Brillen Rottler. Samas ei toeta Eesti lahendust, mille kohaselt võiks andmesubjekti õiguse kasutamist lugeda kuritarvituseks üksnes seetõttu, et isik kasutab andmetega tutvumise õigust muul eesmärgil kui oma andmete kaitseks. Juurdepääsuõigust kasutatakse praktikas sageli ka muude õiguste teostamiseks, näiteks kohtuvaidluse ettevalmistamiseks, avaliku võimu tegevuse kontrollimiseks või tõendite kogumiseks, ning selliste eesmärkide automaatne käsitamine kuritarvituseks võib põhjendamatult piirata andmesubjektide õigusi. Eesti on sama seisukohta väljendanud ka digivaldkonna muudatusettepanekute juures: andmesubjekt ei peaks vastutavale töötlejale avaldama, millisel eesmärgil ta saadud teavet kasutada, ning vastutaval töötlejal puudub tegelik võimalus seda kontrollida. Seetõttu peaks kuritarvituse hindamine põhinema konkreetse juhtumi asjaoludel, mitte üksnes andmesubjekti eesmärgil.

Samuti ei toeta Eesti eelnõu punktiga 10 kavandatud isikuandmetega seotud rikkumistest teatamise tähtaja pikendamist 72 tunnilt 96 tunnile ega teatamiskünnise tõstmist selliselt, et teavitamiskohustus tekiks üksnes siis, kui rikkumine võib tõenäoliselt kaasa tuua suure ohu füüsiliste isikute õigustele ja vabadustele. Kiire rikkumisest teatamine on andmesubjektide õiguste tõhusa kaitse seisukohalt oluline ning eelnõu seletuskirjas ei ole piisavalt põhjendatud, miks senine 72 tunni tähtaeg ei ole enam sobiv või milliseid praktilisi probleeme kavandatav muudatus lahendab. Eesti peab vajalikuks, et ka selles küsimuses järgitaks sama lähenemist, mida Eesti on toetanud digiomnibussi aruteludes: järelevalveasutusi tuleb teavitada ka olukordades, kus korduvad või omavahel kombineeruvad väikese riskiga rikkumised võivad kokkuvõttes avaldada isikutele olulisemat mõju. Seetõttu peaksid eelnõu muudatused olema sisuliselt kooskõlas digivaldkonna koondpaketi kujundatava lahendusega ning vältima andmesubjektide õiguste kaitse taseme põhjendamatut nõrgendamist.

6. Arvamuse saamine ning seisukohtade kooskõlastamine

¹¹ Euroopa Parlamendi ja nõukogu direktiiv (EL) 2023/977, 10. mai 2023, mis käsitleb liikmesriikide õiguskaitseasutuste vahelist teabevahetust ja millega tunnistatakse kehtetuks nõukogu raamotsus 2006/960/JSK

Justiits- ja Digiministeerium on seisukohtade ettevalmistamisel küsinud sisendit Siseministeeriumilt ja Välisministeeriumilt, Eesti Advokatuurilt, Riigiprokuratuurilt, Andmekaitse Inspeksioonilt, Tallinna Ringkonnakohtult, Harju Maakohtult, Pärnu Maakohtult, Tartu Maakohtult, Viru Maakohtult, Tallinna Halduskohtult, Tartu Halduskohtult, Tartu Ringkonnakohtult, Riigikohtult, Õiguskantsleri Kantseleilt, Tartu Ülikooli õigusteaduskonnalt, Tallinna Ülikooli Ühiskonnateaduste Instituudilt, Tallinna Tehnikaülikooli sotsiaalteaduskonnalt, Inimõiguste Instituudilt, Eesti Juristide Liidult ja Sisekaitseakadeemialt.

Arvamuse saatsid Andmekaitse Inspeksioon, Riigiprokuratuur ja Siseministeerium. Riigikohus ja Sisekaitseakadeemia andsid märku, et võtsid eelnõu teadmiseks.

Saabunud sisendid on esitatud kaasamistabelis (lisa 1) ning saabunud ettepanekutega on võimaluse korral arvestatud. Ministeeriumid on seisukohad kooskõlastanud EL koordineerimiskogus.